

Mr. P.H. Damsté (1902-1985)

De Biltse gemeentesecretaris en historicus

Jan van der Heijden

Pieter Helbert Damsté werd op 20 augustus 1902 geboren in Leiden als zoon van de leraar Dr. Pieter Helbert Damsté en Johanna Louise Elisabeth Jaeger. Hij trouwde op 23 september 1926 met de 22-jarige Ada Elize Constance Prins Visser. Dit huwelijk bleef kinderloos. In 1926 kwam hij in dienst van de gemeente De Bilt op de secretarie. Van 1933 tot 1964 was hij gemeentesecretaris. Bijna vijftig jaar was hij actief als onderzoeker en schrijver van de Biltse geschiedenis. In 1974 verhuisde hij met zijn vrouw naar Utrecht en in deze stad is hij op 26 november 1985 overleden, een jaar eerder dan zijn vrouw.

Het ouderlijk huis

De vader van Damsté werd in 1860 in Wilsom geboren als zoon van de hervormd predikant Bartold Roelof Damsté. Na een studie letteren aan de Leidse Universiteit werd hij in 1889 leraar Latijn aan het Leidse Gymnasium. Zowel vader als opa (inmiddels emeritus-predikant) woonden aan de Hooglandse Kerkgracht. De moeder van Damsté werd in 1870 te Amsterdam geboren als dochter van de fabrikant Marie Wilhelm Jaeger. Het gezin Jaeger was remonstrants en woonde destijds in Oegstgeest. Op 16 juli 1891 werd in Leiden het huwelijk gesloten tussen de 42-jarige leraar en de tien jaar jongere fabrikantsdochter. Het echtpaar vestigde zich in Leiden aan de Hooigracht, later aan de Hoogewoerd en de Witte Singel. Aan de Hooigracht werden twee kinderen geboren: Richard in 1892 (jong overleden) en Anny in 1894. Aan de Hoogewoerd volgde de geboorte van Onno in 1896. In het huis aan de Witte Singel werd in 1901 Richard geboren, genoemd naar zijn jong overleden broertje. Dit was ook het geboortehuis van Pieter Helbert. In 1902 aanvaardde Damsté sr. de functie van hoogleraar Latijnse taal- en letterkunde en Romeinse oudheden aan de Rijksuniversiteit van Utrecht, als opvol-

Mr. P.H. Damsté (1902 – 1985)

bij zijn afscheid als gemeentesecretaris op 8 juli 1964.
(foto gemeente De Bilt)

ger van de overleden professor J. van der Vliet. Hij heeft deze leerstoel tot 1930 bezet. Damsté jr. was nog geen zes maanden oud toen het gezin met vier kinderen op 5 februari 1903 verhuisde naar de Bleijenburgstraat 5 in Utrecht. In dit huis, onder het vertrouwde geluid van de stoomtrein, groeide Damsté op. Hier werd in 1914 zijn zusje Wilhelmina Anna Cornelia geboren. Damsté was negentien jaar oud toen hij zich op 26 september 1921 inschreef als student rechten aan de Utrechtse Universiteit.

Gemeentesecretaris

Verschillende leden van de familie Damsté waren werkzaam in de wetenschap. Onze Damsté had echter andere plannen. Hij droomde van een carrière waarin hij zou opklimmen tot burgemeester in een Nederlandse gemeente. Zijn studie had hij nauwelijks afgerond toen hij met ingang van 1 juli 1926 bij de gemeente De Bilt in dienst trad als adjunct-commies ter secretarie 2e klasse. Het gemeentehuis was toen nog gevestigd aan de Dorpsstraat. Drie maanden later trouwde hij met Ada Elize Constance Prins Visser en betrok het jonge paar een woning aan de Hessenweg. De toenmalige gemeentesecretaris van De Bilt, Mr. A. Pronk van Hoogeveen, leerde hem de kneepjes van het vak. Damsté maakte in De Bilt van nabij mee welke taken en verantwoordelijkheden tot het burgemeestersambt behoorden en heeft zijn eerdere carrièreplannen snel laten varen. Het overlijden van de heer Pronk in de zomer van 1933 betekende veel voor Damsté. Hij verloor niet alleen zijn ervaren leermeester maar ook een vriend. Op 18 september 1933 benoemde de gemeenteraad hem tot opvolger van Pronk als gemeentesecretaris. Deze functie was Damsté, een nauwkeurig en consciëntieus werkende ambtenaar, op het lijf geschreven. Hij verdiende en kreeg alle vertrouwen van het gemeentebestuur. Meer dan dertig jaar heeft hij de functie vervuld, schijnbaar met gemak.

Er waren echter ook donkere jaren met grote moeilijkheden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de Biltse bevolking met ongekende problemen geconfronteerd. Met ingang van 1 september 1941 werden de leden van de raad en van het college van burgemeester en wethouders uit hun functie ontheven. Hun taken werden door de burgemeester waargenomen. Vanaf september 1941 tot 1 juni 1943 bleven burgemeester en wethouders overigens gewoon bijeenkomen, waarbij de afgezette wethouders als 'adviseurs' optraden. Op 15 mei 1943 is burgemeester Van der Borch door de bezetters uit zijn functie ontslagen. Een maand later werd de Utrechtse burgemeester C. van Ravenswaaij aangewezen als waarnemend

burgemeester van De Bilt. Van Ravenswaaij was overtuigd nationaal-socialist. Op zijn eigen verzoek 'deed hij De Bilt erbij'. Eens per week op dinsdagochtend bezocht Van Ravenswaaij het Biltse gemeentehuis. De komst van Van Ravenswaaij betekende ook het einde van de bijeenkomsten van het voormalige college. De meeste wethouders lieten zich niet meer zien op het gemeentehuis. Het ambtelijk apparaat met Damsté aan het hoofd stond vrijwel alleen tegenover de NSB-burgemeester. Alleen wethouder Troostheide, die voor de oorlog al zijn afkeer van het nationaal-socialisme had laten blijken, bezocht regelmatig het gemeentehuis om de problemen waarmee het ambtelijk apparaat kampte te helpen oplossen. Damsté heeft getracht het contact met Van Ravenswaaij tot het strikt noodzakelijke te beperken. Maar het contact schuwde hij niet. Op 11 juni 1943, kort na het aantreden van Van Ravenswaaij, zocht hij zelf het gesprek waarin hij duidelijk stelling nam tegen een aantal zaken als de arbeidsinzet, de bevoorziening van NSB-ers, de Winterhulp en het ophangen van een beeltenis van de Führer in de raadzaal.

Nieuwe moeilijkheden dreigden in september 1943. Het gemeentehuis *Jagtlust* werd door de Duitse Wehrmacht gevorderd en diende op 21 september ontruimd te zijn. Er lag een plan om de secretarie te verplaatsen naar het stadhuis van Utrecht. De Biltse ambtenaren kregen al visioenen over annexatie door de stad Utrecht. Verhuizen naar Utrecht kon op aandringen van Damsté ternauwernood worden voorkomen. Wel moest *Jagtlust* worden ontruimd en de meubels, administratie en het archief binnen enkele dagen naar de Oranje-Nassauschool worden overgebracht.

Het vertrek van raad, burgemeester en wethouders, de komst van een NSB-burgemeester, de verhuizing van het gemeentelijk apparaat naar een ongeschikte locatie bemoeilijkten het werk van de ambtenaren enorm. Temeer daar de voedselsituatie, schaarste aan brandstof en materialen, gezondheidsklachten en andere noden van de bevolking steeds meer aandacht vroegen. Damsté werd als eerstverantwoordelijke met deze en tallo-

ze andere problemen geconfronteerd. Ongetwijfeld waren dit de zwaarste jaren uit zijn leven.

Na de oorlog kwam burgemeester Van der Borch weer terug. De gemeenteraad en wethouders herkregen hun functie. Maar de naweën van de oorlog bleven lang een centrale rol spelen. De voedselproductie kwam maar langzaam op gang. Het herstel van geruïneerde scholen en andere gebouwen duurde door de schaarste aan materialen vele jaren. Maar er was weer uitzicht op verbetering en problemen konden thans mét het gemeentebestuur worden aangepakt. Daarna volgde de wederopbouw. Wat is er in onze gemeente in de jaren vijftig niet allemaal gebouwd. Maar ook daarna bleef De Bilt en daarmee het ambtelijk apparaat groeien. En Damsté bleef op zijn post, 31 jaar lang. Op 19 mei 1964 verzocht hij op doktersadvies om ontslag als gemeentesecretaris. Dit werd hem eervol verleend per 1 augustus. Op 8 juli nam hij in een extra raadsvergadering afscheid. Van de gemeente ontving hij een zilveren sigarenbeker met inscriptie. De raadsleden boden hem een bokaal aan van Leerdams kristal met het gemeentewapen. Op 17 november 1965 ontving hij op grond van zijn uitzonderlijke verdiensten jegens de plaatselijke gemeenschap de gemeentelijke erepenning. Hij was de eerste die deze penning ontving.

Maatschappelijk leven

Damsté heeft van september 1926 tot maart 1974 met zijn vrouw in De Bilt gewoond, eerst aan de Hessenweg, later aan de Groenekansegweg. Hij voelde zich nauw met zijn woonplaats en haar inwoners verbonden. Na het overlijden van de heer Pronk in 1933 volgde hij deze op als voorzitter/directeur van de Biltse Volksbibliotheek en als bestuurslid van het Biltse Badhuis, functies die hij tot het einde van de jaren zestig heeft vervuld. Voor de bibliotheek schreef hij in 1957 de jubileumuitgave *Zestig jaar Biltse Volksbibliotheek*. Verder was hij

bestuurslid van de V.V.V. Biltoven-De Bilt en voorzitter van de Biltse afdeling van het Genootschap voor Kinderherstellings- en Vakantiekolonies. Na de grote watersnoodramp in 1953 kwam de Biltse gemeenschap in actie om bewoners uit de zwaar getroffen gebieden te ondersteunen. De eerste chaotische weken waren dit 'wilde' acties, maar nadat De Bilt het stadje Veere had geadopteerd, konden de Biltse inwoners meer gestructureerde en effectieve hulp verlenen. Damsté was hier nauw bij betrokken. Nadien bleef hij de contacten met het gemeentebestuur van Veere onderhouden. In 1955 werd zelfs een door hem geschreven boekje uitgegeven *Veere, vier eeuwen markiezaat* (herdruk 1961).

Damsté was ook enige tijd voorzitter van het Biltse Kinderkoor. Zijn belangstelling voor muziek had hij meegekregen van zijn moeder die piano speelde. Zijn zus Anny en zijn broer Onno speelden cello. Zelf speelde hij viool. Met de heren Belo (altviolist), Jonkees (viool) en Van der Elst (cellist) vormde hij een strijkkwartet. In dit kwartet speelde hij altijd de tweede viool, hetgeen volgens zijn neef P.H. Damsté te Utrecht goed paste bij zijn bescheiden karakter. Deze neef, een zoon van zijn broer Onno, heeft later ook enige tijd als cellist in dit strijkkwartet gespeeld.

Het strijkkwartet waarin de heer Damsté 2e viool speelt (1972); Hij zit geheel links. (foto Historische Kring d'Oude School)

Historicus

Meer dan door al het bovenstaande is Damsté bekend geworden als onderzoeker en schrijver van de Biltse geschiedenis. Hij is de grondlegger van de plaatselijke geschiedschrijving. Hoe zijn belangstelling voor de lokale historie is gewekt blijft voor een deel onduidelijk. Sommigen noemen in dit verband de vriendschapsband met de heer A.E. Gewin, schrijver van het boekje *De Bilt, een Utrechtsch dorp in vroeger eeuw*. Het is echter ook mogelijk dat deze vriendschapsband juist is ontstaan door een gezamenlijke historische belangstelling. Overigens, in de gemeente De Bilt was geen gemeentearchivaris werkzaam. Daardoor was de gemeentesecretaris automatisch verantwoordelijk voor het gemeentearchief. Damsté heeft dus van 1933 tot 1964 het archief onder zijn beheer gehad. Zijn eerste publicaties dateren uit 1937. In *Ons Nederland* van mei 1937 stond een bijdrage van zijn hand met de titel *Acht eeuwen geschiedenis, De Bilt in vogelvlucht*. In drie pagina's werd de Biltse geschiedenis vastgelegd, van de stichting van het klooster Oostbroek tot de ingebruikname van *Jagtlust* als gemeentehuis in 1932. Tussen januari 1937 en maart 1941 verscheen in de Biltse en Bilthovense Courant een serie van 22 artikelen onder de titel *Uit vroeger tijd*. Het waren korte stukjes over uiteenlopende onderwerpen zoals de Biltse school, de turf-tonster, hotel Nas, het klooster Vredendaal en de Steenen Camer. Er zouden nog vele series volgen. Een zo'n serie, *Uit het verleden van De Bilt*, werd geplaatst in de jaren 1958-1960. Dit waren deels bewerkingen van eerder geplaatste stukken. De serie werd onder dezelfde titel in 1960 in boekvorm uitgegeven door drukkerij Cuperus. Ook de vereniging Oud-Utrecht heeft tal van artikelen van Damsté geplaatst in haar jaarboeken en maandblad. In 1944 verscheen het eerste artikel in het jaarboek, over de Biltse schipper. Tussen 1944 en 1982 werden tien uitvoerige artikelen in het jaarboek geplaatst, stuk voor stuk getuigend van een grondige voorstudie en een vaardige pen. In dezelfde periode werden zo'n dertig kleinere artikelen in het maandblad opgenomen, gedeeltelijk

over onderwerpen buiten onze gemeentegrenzen zoals *De fontein in de kloosterhof* en *Huis ter Heide*.

Na zijn vertrek als gemeentesecretaris in 1964 bleef hij actief bezig met de Biltse historie, ook nadat hij met zijn vrouw in 1974 om gezondheidsredenen verhuisde naar een verzorgingsflat in Utrecht. In 1965 verscheen het boekje *Bevolking en bebouwing van De Bilt en Bilthoven in 1795* (herdruk 1971). Het geeft een overzicht van alle Biltse gezinnen die in 1795 de bevolking van De Bilt uitmaakten, waar zij woonden en op welke wijze zij in hun levensonderhoud voorzagen. Zijn belangrijkste publicatie is echter het boek *Oostbroek en De Bilt c.s., de geschiedenis van een ambachtsheerlijkheid*. Het bevat geen dorpsgeschiedenis in algemene zin maar een integrale beschrijving van de wijze waarop De Bilt tussen 1580 en 1848 door het gerecht en de ambachtsheren werd bestuurd. Dit boek verscheen in 1978 bij De Walburg Pers.

Dat Damsté een veelzijdig man was mag blijken uit zijn laatste publicatie, geplaatst in het tijdschrift *Oud-Holland*, jaargang 1985. Deze behandelt de geschiedenis van een door Frans Hals geschilderd portret van Jaspar Schade.

Damstéarchief

In de loop der jaren heeft Damsté een uitgebreide documentatie opgebouwd. Deze documentatie is na zijn overlijden in 1985 overgedragen aan het gemeentearchief van De Bilt en is daar door belangstellenden te raadplegen.

De boekenschat is niet groot, maar wel van grote waarde voor de plaatselijke geschiedenis. Het oudste boek is *Veteris Aevi Analecta* van Antonii Matthaei uit 1738 met daarin opgenomen de kroniek van Henrica Van Erp. Een deel uit de serie *Codex Diplomaticus Neerlandicus* uit 1860 bevat tal van afschriften uit het archief van het klooster Oostbroek. In deel 1 van de *Nederlandsche kloosterzegels vóór 1600* door Beelaerts van Blokland zijn afbeeldingen van alle bekende kloosterzegels van Oostbroek en

Vrouwenklooster opgenomen. Handig is het register op het *Groot Utrechts Placaatboek* uit 1733. Ook de complete series jaarboeken en maandbladen van de vereniging Oud-Utrecht ontbreken niet.

Het archief bevat ook een vijftiental kaarten zoals die van Arenberg uit 1651, kadastrale overzichten, De Bilt in 1640, topografische kaarten e.d.

In een map met het opschrift 'Moesman-archief' zijn ca. 125 illustraties uit het blad *Utrecht in Woord en Beeld* geborgen. Moesman heeft veel foto's voor dit tijdschrift geleverd. Een andere map bevat foto's. Er is ook een groot album met een serie prachtige foto's van de buitenplaats *Het Klooster* (thans K.N.M.I.) uit 1893.

In zes multomapjes zijn extracten te vinden van alle Scabinale acten (transporten en plechten) die tussen 1632 en 1811 voor het gerecht van De Bilt zijn gepasseerd, compleet met registers op naam en trefwoord. Deze extracten zijn door de heren Damsté, Meijer en Weijtens verzameld bij het tijdrovende systematische archiefonderzoek op het Rijksarchief in Utrecht.

De kern van het Damstéarchief wordt gevormd door de correspondentie en aantekeningen die onderwerpsgewijs zijn geordend. Deze documentatie is ondergebracht in zes ordners, drie mappen en een kastje met vijf laden. Bij die documentatie behoort ook

een kistje met alfabetische verwijzingen naar de diverse mappen en laden. Onlangs is een meer gedetailleerd overzicht van deze documentatie gemaakt.

Zijn verzameling oude prentbriefkaarten van De Bilt is niet in het Damstéarchief opgenomen maar vormde de basis voor de huidige gemeentelijke verzameling.

Tot slot

Van 1937 tot 1985, bijna vijftig jaar, is Damsté intensief met de historie van onze gemeente bezig geweest. In die jaren heeft hij artikelen en boekjes geschreven, systematisch archiefonderzoek verricht en een documentatie opgebouwd. Hij heeft daarbij samengewerkt met een aantal volgelingen, waaronder de heer J.W.H. Meijer. Op 30 maart 1992, zeven jaar na zijn overlijden, werd de Historische Kring d'Oude School opgericht. Dit gebeurde in de trouwzaal van Jagtlust. Bij de plechtige gebeurtenis hoorde ik één van de bezoekers zeggen: "Wat jammer dat Damsté dit niet meer meemaakt, wat zou hij er blij mee zijn".

Onze vereniging is nog jong. In vergelijking met de ervaren Damsté zijn we nog maar 'groentjes'. Ooit was hij ook een beginnening. Maar wij kunnen vandaag gebruik maken van het door hem verrichte spoorwerk. Zijn artikelen, boekjes en documentatie liggen gebruiksklaar als hulpmiddel voor verder onderzoek. We maken er dankbaar gebruik van.

N.B. Bij de voorbereidingen van dit artikel is een zo volledig mogelijke lijst van publicaties en op schrift gestelde lezingen van Damsté samengesteld.

U kunt deze lijst raadplegen in het documentatiecentrum van de Historische Kring d'Oude School, Burgemeester de Withstraat 31 te De Bilt.